

9.11.2015

Dnro 598/2/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

HÄMEENLINNAN VANKILAN SELLIKUTSUIHIN REAGOIMISEN VIIVEET

1

ASIA

Kanteluasia 3051/4/14 koski muun muassa Hämeenlinnan vankilan sellejä, joissa ei ole WC-tilaa. Kantelussa arvosteltiin vankien mahdollisuuksia päästä selleistään WC-tiloihin yöaikaan.

Kantelun johdosta vankilan johtaja antoi selvityksen, jonka mukaan vankilan sellikutsujärjestelmä toimii siten, että vanki painaa sellissään hälytintä, joka sytyttää osastovartijan huoneeseen sekä naisten ja miesten kahvihuoneisiin valon. Hälytys ei yhdisty vankilan valvomoon, vaan siihen reagoiminen edellyttää vartijan havaintoja. Vankilan osastoilla on usein tilanteita, jolloin siellä ei ole henkilökuntaa. Yhdellä vapauttamisosastolla on käytössä kännykkä, jolla saadaan tarvittaessa yhteys vankilan päivystykseen.

Selvityksen mukaan vankilan johtaja on saanut viimeisen puolen vuoden aikana vangeilta arviolta 2–3 asiointilomaketta, joissa on mainittu, ettei WC-tiloihin ole päässyt. Henkilökuntaa on ohjeistettu kirjaamaan tällaiset tilanteet ilmoituksena vankitietojärjestelmään. Laulumaa on arvioinut, että ilta- ja yöaikaan reagoiminen sellikutsuun voi viedä jopa 45 minuuttia.

Tiedossani on Hämeenlinnan vankilan tilojen heikko kunto ja se, että vankilassa on edelleen sellejä, joissa ei ole WC-tilaa. Olen viimeksi kiinnittänyt asiaan huomiota vankilaan syksyllä 2014 tekemäni tarkastuksen (dnro 3701/3/14) yhteydessä. Tiedossani on myös se, että Rikosseuraamuslaitoksen toimitilavisiossa vuosille 2015–2018 on suunniteltu naisvangeille tarkoitetun uudisosan rakentamista Vankisairaalan yhteyteen ja nykyisten vankilatilojen käytön lopettamista.

Vaikka Hämeenlinnan vankilan tiloihin mahdollisesti onkin jollain aikataululla tulossa parannuksia, pidin huolestuttavana sitä, että Hämeenlinnan vankilan sellikutsuihin reagoimisessa voi olla pitkiä viiveitä. Eriyisen ongelmallinen tilanne vaikuttaa olevan selleissä, joissa ei ole WC-tilaa. Niistä pääsy WC-tiloihin voi viivästyä pitkiäkin aikoja. Otin asian tutkittavaksi omana aloitteenani eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Saatu selvitys

Vankilan johtajan selvityksen mukaan päiväsaikaan sellikutsuihin reagoiminen tapahtuu vankilassa enintään muutamissa minuuteissa, koska päiväsaikaan vankilassa työskentelee enemmän henkilökuntaa kuin öisin. Yöaikaan valvonnasta ja turvallisuudesta vastaavaa henkilökuntaa on vähemmän. Öisin reagoiminen sellikutsuihin on saattanut olla 45 minuuttia

johtuen sellikutsujen määrästä tai siitä, että vartija on ollut sellikutsun tullessa muissa tehtävissä. Reagointia on viivästyttänyt se, että sellikutsu syttyy vain osaston vartijan huoneeseen sekä naisten ja miesten kahvihuoneisiin.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnon mukaan Hämeenlinnan vankilassa vangit pääsevät vapaasti käymään WC-tiloissa silloin, kun sellien ovet ovat auki. Muina aikoina WC-tiloihin pääsee sellikutsua painamalla.

Vankilan johtajan selvityksen mukaan vangeilta on viimeisen 8–9 kuukauden aikana tullut 2–3 asiointilomaketta, joissa sellikutsuun vastaamisessa on mennyt 15–45 minuuttia. Selvityksen mukaan on todennäköistä, että näissä tapauksissa vanki on saattanut joutua tekemään tarpeensa öiseen aikaan paljuun. Selleissä on pääsääntöisesti yksi vanki, mutta joskus samaan selliin voidaan joutua sijoittamaan kaksi vankia.

Selvityksen mukaan vankilaan asennetaan uusi sellikutsujärjestelmä, jollainen on ollut käytössä Keravan vankilassa. Järjestelmä toimii siten, että jokaiseen selliin asennetaan kutsupainike ja sellin ulkopuolelle kuittauspainike. Kutsunapin painaminen sytyttää vartijan näyttöpäätteelle vilkkumaan sellin numeron ja antaa äänen hälytyksestä. Näyttöpäätteitä voidaan asentaa eri puolille vankilaa esimerkiksi päivystykseen ja valvomoon. Järjestelmä mittaa ajan joka kuluu hälytyksen tulemisesta kuittausnapin painamiseen. Näin viiveitä voidaan jatkossa seurata. Järjestelmä ei edelleenkään mahdollista ääniyhteyttä vangin selliin.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö katsoi lausunnossaan, että uudessakaan järjestelmässä ei ole ääniyhteyttä selliin, joten hälytyksen tullessa ei voida tietää, onko kyse tarpeesta päästä WC-tiloihin vain esimerkiksi sairauskohtauksesta. Keskushallintoyksikkö katsoi, ettei viive sellikutsuun reagoimisessa saa olla enempää kuin joitakin minuutteja. Keskushallintoyksikkö piti uutta järjestelmää merkittävänä parannuksena nykyiseen verrattuna ja viiveitä voidaan jatkossa seurata.

3.2

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Pykälän 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Vastaavasti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Sen mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Vastaavasti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeuslain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava niin, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Vangilla tulee olla pääsy WC-tiloihin kaikkina vuorokauden aikoina.

Vankeuslain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vankilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vankeja, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

Euroopan neuvoston suositusluonteisten vankilasääntöjen mukaan kaikissa rakennuksissa, joissa vankien on asuttava, työskenneltävä tai kokoonnuttava on oltava hälytysjärjestelmä, jonka avulla vangit voivat ottaa yhteyttä henkilökuntaan viipymättä.

Laillisuusvalvontakäytännössä on usein kiinnitetty huomiota ongelmiin sellihälytyksiin vastaamisen viiveissä (esimerkiksi oikeusasiamiehen ratkaisut 4217/4/10, 3269/4/11 ja 3325/4/12). Ratkaisussa 4217/4/10 jo 15 minuutin viivettä on pidetty ainakin joissain sairaustapauksissa liian pitkänä aikana säilytettävän henkilökohtaisen turvallisuuden näkökulmasta.

Erityisesti vankien ja muiden suljetussa laitoksessa olevien mahdollisuudesta käyttää asianmukaisia WC-tiloja on käsitelty runsaasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, Euroopan kidutuksen vastaisen komitean (CPT) suosituksissa ja kansallisessa laillisuusvalvontakäytännössä. Erityisen ongelmallisena on pidetty sitä, jos henkilö on joutunut tekemään tarpeensa muiden läsnä ollessa ja sitä, että suljetussa tilassa on ollut vain ämpäri, johon tarpeet on täytynyt tehdä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on lukuisissa ratkaisuissaan pitänyt yhtenä tekijänä valittajien ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisessa kohtelussa sitä, että vangeilla ei ole ollut mahdollisuutta käyttää riittävän hygieenisiä ja yksityisyyden turvaavia WC-tiloja (esimerkiksi ratkaisut Peers v. Kreikka, Kalashnikov v. Venäjä ja Neshkov and others v. Bulgaria).

CPT on vuosiraporteistaan koostamissaan standardeissa (CPT standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015) pitänyt ongelmallisena useissa maissa vallitsevaa käytäntöä, jossa vankien on tehtävä tarpeensa sellissä olevaan ämpäriin, joka käydään tyhjentämässä tiettyinä aikoina. Tämän käytännön sijaan sellissä tulisi olla erilliset WC-tilat tai vangeilla tulisi olla viivytyksettä mahdollisuus päästä yleisiin WC-tiloihin kaikkina vuorokaudenaikoina.

CPT on Suomeen tekemillään tarkastuskäynneillä useasti kiinnittänyt huomiota siihen, että vankiloissa on sellejä, joissa ei ole WC-tilaa. CPT on korostanut sitä, että vankien pääsy asianmukaisiin WC-tiloihin tulisi varmistaa kaikkina vuorokaudenaikoina.

3.3

Kannanotto

Saadun selvityksen perusteella Hämeenlinnan vankilan sellikutsujärjestelmä on ollut sellainen, että öiseen aikaan sellikutsut eivät ole välttämättä olleet välittömästi henkilökunnan havaittavissa ja kutsuihin reagoimisessa on voinut olla jopa 45 minuutin viiveitä. Vankilassa on edelleen sellejä, joissa ei ole WC-tiloja, joten tällaisissa tilanteissa on ollut mahdollista, että vanki on joutunut tekemään tarpeensa paljuun. Päiväsaikaan viiveitä ei selvityksen mukaan ole ollut.

Käsittääkseni 15–45 minuutin viiveet sellikutsuihin reagoimisessa ovat liian pitkiä edellä esitetyn lainsäädännön ja oikeuskäytännön valossa. Vaikka tällaiset viiveet koskisivatkin vain yksittäisiä tapauksia, voi viive esimerkiksi sairaustapauksissa vaarantaa vangin terveyden. Myös WC-tiloihin pääsyn tulisi mielestäni toteutua nopeammin kuin 15–45 minuutissa. Mielestäni viiveet WC-tiloihin päästämässä eivät saisi tosiasiallisesti johtaa siihen, että vankien on edelleen käytettävä paljua. Voin yhtyä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön käsitykseen siitä, etteivät viiveet sellikutsuihin reagoimisessa saisi olla kuin muutamia minutteja.

Saadun selvityksen perusteella vankilaan asennetaan uusi sellikutsujärjestelmä, josta hälytykset näkyvät nykyistä useampaan paikkaan. Käsittääkseni uuden järjestelmän avulla on

mahdollista päästä tilanteeseen, jossa sellikutsut ovat aina välittömästi henkilökunnan havaittavissa joko osaston vartijan tiloissa, päivystyksessä tai valvomossa. Tästä huolimatta järjestelmä ei edelleenkään takaa sitä, ettei viiveitä sellikutsuun vastaamisessa voisi esiintyä. Järjestelmä mahdollistaa kuitenkin viiveiden seurannan, joten pidän tärkeänä, että mahdollisiin pitkiin viiveisiin puututaan vankilassa ja pyritään tarvittaessa muuttamaan toimintatapoja siten, että viiveet poistuvat.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen sellikutsuihin reagoimisessa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Hämeenlinnan vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän keskushallintoyksikölle ja vankilalle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän keskushallintoyksikköä toimittamaan minulle 15.1.2016 mennessä tiedot siitä, millaisia viiveitä sellikutsuihin reagoimisessa on Hämeenlinnan vankilassa esiintynyt uuden sellikutsujärjestelmän asentamisen jälkeen vuonna 2015 ja, kuinka tilannetta on mahdollisten viiveiden esiintyessä pyritty korjaamaan.